
FSMA_2015_05 dd. 5/02/2015

Medewerkingsopdracht van de erkende commissarissen bij de instellingen voor bedrijfspensioenvoorziening

---

Toepassingsveld:

Instellingen voor bedrijfspensioenvoorziening naar Belgisch recht, zoals bedoeld in Titel II van de wet van 27 oktober 2006 betreffende het toezicht op de instellingen voor bedrijfspensioenvoorziening en de door hen aangestelde erkende commissarissen

Samenvatting/Doelstelling:

Deze circulaire beschrijft de richtlijnen van de FSMA inzake de medewerkingsopdracht van de erkende commissarissen bij de instellingen voor bedrijfspensioenvoorziening, vervat in artikel 108 van de wet van 27 oktober 2006 betreffende het toezicht op de instellingen voor bedrijfspensioenvoorziening

---

Structuur:

A.	Woord vooraf.....	3
B.	Wettelijke grondslagen.....	5
B.1.	Privaatrechtelijke opdracht	6
C.	Prudentiële verwachtingen ten aanzien van de erkende commissarissen op basis van artikel 108, eerste lid, 1° - 4° van de WIBP	10
C.1.	Periodieke financiële rapportering	10
C.1.1.	Toepasselijke wettelijke bepalingen	10
C.1.2.	Periodieke staten.....	10
C.1.3.	Verantwoordelijkheid van de IBP	11
C.1.4.	Doel van de bevestiging door de erkende commissaris.....	11
C.1.5.	Toelichting bij de verklaring door de erkende commissaris	12
C.2.	Certificeren van de technische voorzieningen	14
C.2.1.	Toepasselijke wettelijke bepalingen	14

C.2.2.	Toelichting bij de certificering.....	14
C.2.3.	Aangewezen actuaire van de IBP.....	15
C.2.4.	Mededeling van de bevindingen.....	16
C.3.	Verslaggeving over de organisatie, interne controle, werkzaamheden en financiële structuur van de IBP.....	17
C.3.1.	Toepasselijke wettelijke bepalingen.....	17
C.3.2.	Verslaggeving over de organisatie en de interne controle van de IBP.....	17
C.3.3.	Verslaggeving over de werkzaamheden en de financiële structuur van de IBP.....	21
D.	Verslaggeving aan de FSMA.....	23
D.1.	Te verstrekken informatie bij de aanvang van het mandaat.....	23
D.2.	Periodieke verslagen.....	23
D.2.1.	Modaliteiten en termijnen.....	23
D.2.2.	Inhoud van het verslag.....	24
D.3.	Bijzondere verslagen.....	25
D.3.1.	Toepasselijke wettelijke bepalingen.....	25
D.3.2.	Bijzonder verslag.....	25
E.	Informatie-uitwisseling tussen de FSMA en de erkende commissarissen.....	26
E.1.	Mededelingen die de erkende commissarissen op eigen initiatief aan de FSMA verrichten in het kader van de signaalfunctie.....	26
E.1.1.	Toepasselijke wettelijke bepalingen.....	26
E.1.2.	Toelichting.....	26
E.2.	Andere mededelingen die de erkende commissarissen op eigen initiatief aan de FSMA verrichten.....	29
E.2.1.	Toepasselijke wettelijke bepalingen.....	29
E.2.2.	Toelichting.....	29
E.3.	Mededelingen die de FSMA op eigen initiatief aan de erkende commissarissen richt.....	29
E.4.	Samenwerking tussen de FSMA en de erkende commissarissen.....	30

A. Woord vooraf

Onderstaande richtlijnen verduidelijken de opdracht van de erkende commissarissen bij de instellingen voor bedrijfspensioenvoorziening naar Belgisch recht.

De richtlijnen zijn voorbereid in overleg met vertegenwoordigers van het Instituut van de Revisoren Erkend voor de Financiële Instellingen (IREFI).

In de context van deze circulaire dient te worden verstaan onder:

- **"IBP"** of **"instelling voor bedrijfspensioenvoorziening"**: de instelling naar Belgisch recht zoals bedoeld in Titel II van de wet van 27 oktober 2006 betreffende het toezicht op de instellingen voor bedrijfspensioenvoorziening;
- **"WIBP"**: de wet van 27 oktober 2006 betreffende het toezicht op de instellingen voor bedrijfspensioenvoorziening;
- **"KB WIBP"**: het koninklijk besluit van 12 januari 2007 betreffende het prudentiële toezicht op de instellingen voor bedrijfspensioenvoorziening;
- **"KB jaarrekening"**: het koninklijk besluit van 5 juni 2007 betreffende de jaarrekening van de instellingen voor bedrijfspensioenvoorziening;
- **"Erkenningsreglement"**: het Reglement van de FSMA van 14 mei 2013 betreffende de erkenning van revisoren en revisorenvennootschappen voor de uitoefening van een revisoraal mandaat bij instellingen voor collectieve belegging, beheervenootschappen van instellingen voor collectieve belegging en instellingen voor bedrijfspensioenvoorziening, goedgekeurd bij ministerieel besluit van 17 juni 2013 (BS 1 juli 2013);
- **"erkende commissaris/revisor"**: de natuurlijke persoon (erkend revisor) of de (door een natuurlijke persoon vertegenwoordigde) erkende revisorenvennootschap die erkend is door de FSMA krachtens artikel 105 van de WIBP en de opdracht van commissaris uitoefent bij een instelling voor bedrijfspensioenvoorziening zoals bedoeld in artikel 103 van de WIBP;
- **"IBR"**: het Instituut van de Bedrijfsrevisoren;
- **"IREFI"** het Instituut van de Revisoren Erkend voor de Financiële Instellingen;
- **"FSMA"**: de Autoriteit voor Financiële Diensten en Markten;
- **"Circulaire deugdelijk bestuur"**: circulaire CPP_2007_2_WIBP van 23 mei 2007 over het deugdelijk bestuur van de IBP's;
- **"Circulaire rapportering"**: de circulaire die de FSMA jaarlijks uitbrengt en die de modaliteiten bepaalt van de rapportering door de IBP's. Op het ogenblik van het opstellen van deze circulaire betreft het de Circulaire FSMA_2015_02 van 20 januari 2015 inzake de mededeling van de jaarrekening, statistieken en erbij te voegen documenten voor het boekjaar 2014;

- **"P40-rapportering"**: de P40-rapporteringsvereisten bevinden zich in bijlage bij de 'Circulaire Rapportering'. Deze rapportering gebeurt onder de verantwoordelijkheid van de raad van bestuur van de IBP. Ze moet jaarlijks worden geactualiseerd en worden overgemaakt aan de FSMA om deze toe te laten zich een beeld te vormen van:
  - de identificatie van de IBP en van haar organen;
  - de bijdragende ondernemingen;
  - de beheerde pensioenregeling(en);
  - de activiteit bedoeld in artikel 55, eerste lid, 1° en 2°, en artikel 135, eerste lid, 2° van de WIBP;
  - de organisatiestructuur van de IBP;
  - de wijze waarop de IBP tegemoet komt aan de elf principes van de circulaire CPP_2007_2_WIBP over het deugdelijk bestuur van de IBP's.

- **"eCorporate"**: het communicatieplatform voor beveiligde informatie-uitwisseling tussen de FSMA en de instellingen onder haar toezicht. Dit platform omvat een tool voor het beheer van de door de FSMA gevraagde informatie en een permanente *interface* voor de raadpleging van die informatie door zowel de FSMA als de instellingen onder haar toezicht.

B. Wettelijke grondslagen

Overeenkomstig artikel 103 van de WIBP moet elke IBP één of meer commissarissen aanstellen, die worden gekozen uit de lijst van de door de FSMA erkende revisoren of erkende revisorenvennootschappen. Deze revisoren en revisorenvennootschappen voeren de titel van respectievelijk erkend commissaris en erkende revisoraatvennootschap¹. Het mandaat van de erkende commissarissen geldt voor drie jaar en is hernieuwbaar².

De voorwaarden en modaliteiten om door de FSMA te worden erkend zijn opgenomen in het Erkenningsreglement van de FSMA.

De FSMA publiceert de lijst van de erkende revisoren en erkende revisorenvennootschappen op haar website³.

Voor de aanstelling van een erkende commissaris is de voorafgaande instemming van de FSMA vereist.⁴ De IBP moet deze instemming ten minste één maand vóór de geplande datum van de algemene vergadering waarop de aanstelling zal worden voorgelegd, vragen⁵.

De voorafgaande instemming van de FSMA is vereist voor:

- de benoeming of herbenoeming van een erkende commissaris (fysieke persoon);
- de benoeming of herbenoeming van een erkende revisorenvennootschap en diens vaste vertegenwoordiger;
- de vervanging van de vaste vertegenwoordiger vóór het verstrijken van het mandaat van de erkende revisorenvennootschap:
  - overeenkomstig artikel 16, eerste lid, 3° van het Erkenningsreglement kan de erkende revisorenvennootschap de aanstelling van haar vertegenwoordiger slechts beëindigen na de voorafgaande instemming van de FSMA te hebben verkregen;
  - nadien moet de IBP de instemming van de FSMA vragen voor de vervanging van de vertegenwoordiger.

De FSMA moet eveneens op de hoogte worden gebracht van het ontslag van de erkende commissaris vóór het verstrijken van het mandaat, met opgave van de motivering⁶.

¹ Artikel 103, derde lid van de WIBP.

² Het mandaat van drie jaar loopt vanaf de gewone algemene vergadering die de erkende commissaris/revisorenvennootschap heeft benoemd, tot aan de gewone algemene vergadering die zich moet uitspreken over de derde jaarrekening waarover de commissaris een controleverslag moet opstellen.

³ <http://www.fsma.be/nl/Supervision/pensions/bpv/Article/lijsten/revbpv.aspx>.

⁴ Artikel 106 van de WIBP.

⁵ Artikel 15, laatste lid van het Erkenningsreglement.

⁶ Artikel 107 van de WIBP.

De FSMA heeft een invulformulier⁷ opgesteld dat geldt als hulpmiddel voor IBP's om bovenstaande informatie aan de FSMA te bezorgen. Dit formulier moet door de IBP worden opgeladen in eCorporate onder de rubriek "V.01. Voorstel aanstelling/herbenoeming erkend commissaris" ten minste één maand voor de geplande datum van de algemene vergadering waarop de aanstelling zal worden voorgelegd.

De opdracht van de erkende commissaris van een IBP bestaat uit:

- een privaatrechtelijke opdracht, overeenkomstig artikel 103 van de WIBP. Het laatste lid van dit artikel verwijst naar de bepalingen van boek IV, titel VII van het Wetboek van vennootschappen met betrekking tot de commissarissen, die van toepassing worden verklaard op de erkende commissarissen en erkende revisorenvennootschappen aangesteld door de IBP's;
- een publiekrechtelijke opdracht, overeenkomstig artikel 108 van de WIBP.

B.1. Privaatrechtelijke opdracht

Artikel 103 van de WIBP:

"De instelling voor bedrijfspensioenvoorziening belast één of meer commissarissen met de controle van de financiële toestand, van de jaarrekening en van de regelmatigheid in het licht van de wet en van de statuten, van de verrichtingen die in de jaarrekening moeten worden vastgesteld.

De in het eerste lid bedoelde opdrachten van de commissaris, dienen toevertrouwd te worden aan een of meerdere revisoren of aan een of meer revisoraatvennootschappen, die van het Instituut van de bedrijfsrevisoren leden zijn en die daartoe erkend zijn door de FSMA overeenkomstig artikel 105.

Deze revisoren en revisoraatvennootschappen voeren de titel van respectievelijk erkend commissaris en erkende revisoraatvennootschap.

Het mandaat van de erkende commissarissen en de erkende revisoraatvennootschappen geldt voor drie jaar. Het is hernieuwbaar.

De instellingen voor bedrijfspensioenvoorziening mogen plaatsvervangende erkende commissarissen aanstellen, die in geval van langdurige verhindering van de erkend commissaris diens taak waarnemen. De voorschriften van dit artikel en van artikel 104 zijn van toepassing op deze plaatsvervaarders.

De voorschriften van boek IV, titel VII, van het Wetboek van vennootschappen met betrekking tot de commissarissen zijn van toepassing op de erkende commissarissen en erkende revisoraatvennootschappen aangesteld door de instellingen voor bedrijfspensioenvoorziening. Ten behoeve van deze wet moeten de woorden «vennoten», «wetboek», «vennootschap» en «rechtbank van koophandel», aangewend in het Wetboek van vennootschappen, worden verstaan als respectievelijk «leden», «wet», «instelling voor bedrijfspensioenvoorziening» en «rechtbank van eerste aanleg»."

De erkende commissarissen controleren met analoge toepassing van de bepalingen van het Wetboek van vennootschappen de financiële toestand, de jaarrekening en de regelmatigheid (ten aanzien van de toepasselijke wetten en de statuten) van de in de jaarrekening weergegeven verrichtingen.

Met jaarrekening wordt de financiële informatie bedoeld vervat in de balans, de resultatenrekening en de toelichting⁸, zoals jaarlijks meegedeeld door de IBP volgens de modaliteiten en binnen de termijnen bepaald in de 'Circulaire Rapportering'.

⁷ Dit formulier is beschikbaar op de website van de FSMA via de volgende link: http://www.fsma.be/~media/Files/fsmafiles/circ/nl/fsma_2012_18.ashx.

⁸ Artikel 81 van de WIBP en artikel 9 van het KB Jaarrekening.

De erkende commissaris stelt naar aanleiding van de controle van de jaarrekening een omstandig schriftelijk verslag op, waarin hij onder meer vermeldt of de jaarrekening naar zijn oordeel een getrouw beeld geeft van het vermogen, van de financiële toestand en van de resultaten van de IBP, overeenkomstig het toepasselijk boekhoudkundig referentiestelsel en of de jaarrekening aan de wettelijke vereisten voldoet. Dit verslag wordt ter beschikking gesteld van de algemene vergadering van de IBP, die het tegelijk met de jaarrekening neerlegt bij de Nationale Bank van België.

B.2. Publiekrechtelijke opdracht (medewerkingsopdracht)

Artikel 108 van de WIBP:

"De erkende commissaris verleent zijn medewerking aan het toezicht van de FSMA onder zijn eigen en uitsluitende verantwoordelijkheid en overeenkomstig deze afdeling, volgens de regels van het vak en de richtlijnen van de FSMA. Daartoe:

- 1° vergewist hij zich ervan dat de instelling voor bedrijfspensioenvoorziening de passende maatregelen heeft getroffen voor de administratieve en boekhoudkundige organisatie en de interne controle tot naleving van de wetten, besluiten en reglementen over het wettelijk statuut van de instellingen voor bedrijfspensioenvoorziening;*
- 2° certificeert hij de technische voorzieningen;*
- 3° bevestigt hij ten overstaan van de FSMA dat de periodieke staten die haar worden bezorgd door de instelling voor bedrijfspensioenvoorziening, volledig, juist en volgens de geldende regels zijn opgemaakt;*
- 4° brengt hij bij de FSMA periodiek verslag uit of, op haar verzoek, bijzonder verslag uit over de organisatie, de werkzaamheden en de financiële structuur van de instelling voor bedrijfspensioenvoorziening;*
- 5° brengt hij, in het kader van zijn opdracht bij de instelling voor bedrijfspensioenvoorziening of van een revisorale opdracht bij de bijdragende onderneming of bij een onderneming waarop de instelling voor bedrijfspensioenvoorziening in rechte of in feite controle uitoefent, op eigen initiatief verslag uit bij de FSMA, zodra h[z]ij kennis krijg[t][en] van:
  - a) beslissingen, feiten of ontwikkelingen die de positie van de instelling voor bedrijfspensioenvoorziening financieel of op het vlak van haar administratieve en boekhoudkundige organisatie of van haar interne controle, op betekenisvolle wijze kunnen beïnvloeden;*
  - b) beslissingen of feiten die kunnen wijzen op een overtreding van de wetten, besluiten en reglementen over het wettelijk statuut van de instellingen voor bedrijfspensioenvoorziening, van de statuten, van deze wet en van de ter uitvoering ervan genomen besluiten en reglementen;*
  - c) andere beslissingen of feiten die kunnen leiden tot een weigering van de certificering van de jaarrekening of tot het formuleren van voorbehoud.**

Tegen een erkend commissaris die ter goeder trouw informatie heeft verstrekt als bedoeld in het eerste lid, kunnen geen burgerrechtelijke, strafrechtelijke of tuchtrechtelijke vorderingen worden ingesteld, noch professionele sancties worden uitgesproken.

De erkend commissaris deelt aan de leiders van de instelling voor bedrijfspensioenvoorziening de verslagen mee die hij aan de FSMA richt overeenkomstig het eerste lid, 4°. Voor deze mededeling geldt de geheimhoudingsplicht zoals geregeld bij artikel 74 van de wet van 2 augustus 2002 betreffende het toezicht op de financiële sector en de financiële diensten. Hij bezorgt de FSMA een kopie van die mededelingen die hij aan deze leiders richt en die betrekking hebben op zaken die van belang kunnen zijn voor het toezicht dat zij [de FSMA] uitoefent."

Met toepassing van artikel 108 van de WIBP verlenen de erkende commissarissen hun medewerking aan het toezicht van de FSMA, onder hun eigen en uitsluitende verantwoordelijkheid en overeenkomstig de bepalingen van Titel II, Hoofdstuk VII, Afdeling II van de WIBP, volgens de regels van het vak en de richtlijnen van de FSMA.

Deze circulaire heeft tot doel de medewerkingsopdracht van de erkende commissarissen te verduidelijken, en meer in het bijzonder, de richtlijnen van de FSMA te definiëren waarvan sprake in artikel 108 van de WIBP.

Hierna worden de taken die de erkende commissarissen moeten uitvoeren in het kader van hun publiekrechtelijke medewerkingsopdracht, toegelicht. Hierbij wordt telkens aangegeven welke verwachtingen de FSMA heeft ten aanzien van de erkende commissarissen. Het betreft:

- C.1. de bevestiging dat de periodieke staten volledig, juist en volgens de geldende regels zijn opgemaakt (artikel 108, eerste lid, 3° van de WIBP);
- C.2. de certificering van de technische voorzieningen (artikel 108, eerste lid, 2° van de WIBP);
- C.3. verslaggeving over de werkzaamheden, financiële structuur, organisatie en interne controle van de IBP (artikel 108, eerste lid, 1° en 4° van de WIBP).

Het resultaat van de werkzaamheden van de erkende commissarissen wordt opgenomen in een verslag aan de FSMA. De inhoud van dit verslag wordt besproken in hoofdstuk "D. Verslaggeving aan de FSMA".

De mededelingen die de erkende commissarissen moeten verrichten op basis van artikel 108, eerste lid, 5° van de WIBP kaderen in de signaalfunctie, die wordt behandeld in het hoofdstuk "E. Informatieuitwisseling tussen de FSMA en de erkende commissarissen" van deze circulaire.

Wat de regels van het vak betreft, verwacht de FSMA dat de erkende commissarissen hun controleopdrachten m.b.t. de bevestiging dat de periodieke staten volledig, juist en volgens de geldende regels zijn opgemaakt (artikel 108, eerste lid, 3° van de WIBP) en de certificering van de technische voorzieningen (artikel 108, eerste lid, 2° van de WIBP) uitvoeren overeenkomstig de Internationale Controlestandaarden (*International Standards on Auditing, ISA's*)⁹, waarbij rekening moet worden gehouden met de specifieke aard van de activiteiten, de risico's en de organisatie van de IBP.

Zoals in deze materie gebruikelijk is, wordt de praktische uitwerking van werkprogramma's en verslagen overgelaten aan de beroepsbeoefenaars zelf.

Het feit dat de FSMA voor doeleinden van prudentieel toezicht bepaalde aspecten rechtstreeks opvolgt, ontslaat de erkende commissarissen niet van hun verplichting om de controle van de

---

⁹ Zie de norm inzake de toepassing van de ISA's in België, aangenomen door de Raad van het Instituut van de Bedrijfsrevisoren op 5 oktober 2009, goedgekeurd door de Hoge Raad voor de Economische Beroepen op 15 december 2009 en door de Minister die bevoegd is voor Economie op 1 april 2010 (BS 16 april 2010). Deze norm geldt voor alle boekjaren afgesloten vanaf 15 december 2014 met betrekking tot de controle van financiële overzichten (audit) en het beperkt nazicht van de financiële informatie van entiteiten die geen organisaties van openbaar belang zijn.

periodieke staten en de certificering van de technische voorzieningen uit te voeren overeenkomstig de van toepassing zijnde Internationale Controlestandaarden.

C. Prudentiële verwachtingen ten aanzien van de erkende commissarissen op basis van artikel 108, eerste lid, 1° - 4° van de WIBP

C.1. Periodieke financiële rapportering

C.1.1. Toepasselijke wettelijke bepalingen

Artikel 108, eerste lid, 3° van de WIBP:

"bevestigt hij [*de erkende commissaris*] ten overstaan van de FSMA dat de periodieke staten die haar worden bezorgd door de instelling voor bedrijfspensioenvoorziening, volledig, juist en volgens de geldende regels zijn opgemaakt"

C.1.2. Periodieke staten

De IBP's maken de periodieke staten aan de FSMA over met het oog op het toezicht op hun financiële situatie en de naleving van de WIBP, haar uitvoeringsbesluiten en de circulaires en mededelingen van de FSMA¹⁰.

Onder de periodieke staten, bedoeld in het Reglement van de FSMA van 12 februari 2013 betreffende de periodieke staten van de instellingen voor bedrijfspensioenvoorziening, goedgekeurd bij koninklijk besluit van 26 juni 2013¹¹, worden verstaan:

- 1° de jaarrekening: conform het schema van het koninklijk besluit van 5 juni 2007 betreffende de jaarrekening van de instellingen voor bedrijfspensioenvoorziening bestaat de jaarrekening uit:
  - balans;
  - posten buiten-balanstelling;
  - resultatenrekening;
  - resultaatverwerking;
  - toelichting;
- 2° de samenvattende staten en de gedetailleerde lijsten van dekkingswaarden.
In het kader van deze circulaire worden hieronder de dekkingswaarden verstaan, met inbegrip van de activa die tegenover de solvabiliteitsmarge staan (zie de respectievelijke bijlagen van de Circulaire rapportering);
- 3° de statistieken die onder meer betrekking hebben op de technische voorzieningen, de prestaties, de financiering, het aantal aangeslotenen en de financiële toestand van de IBP (zie de respectievelijke bijlagen van de Circulaire rapportering);

¹⁰ Zie bijlage "Referentiekader voor de medewerkingsopdracht van de erkende commissarissen bij de instellingen voor bedrijfspensioenvoorziening", punt "III. Financieel verslaggevingsproces".

¹¹ BS 10 juli 2013.

4° de beschrijvende of financiële informatie met betrekking tot de IBP, de bijdragende ondernemingen en de beheerde regelingen;

Voor de toepassing van deze circulaire wordt onder de beschrijvende of financiële informatie verstaan:

- de parameters voor de rapportering (zie de Circulaire rapportering);
- de balans en resultatenrekening met betrekking tot de solidariteitsactiviteit (zie het [Koninklijk besluit van 14 november 2003 tot vaststelling van de regels inzake de financiering en het beheer van de solidariteitstoezegging](#));
- de gedetailleerde lijst van activa ter dekking van de solidariteitsverplichtingen (zie het [Koninklijk besluit van 14 november 2003 tot vaststelling van de regels inzake de financiering en het beheer van de solidariteitstoezegging](#));
- de balans en resultatenrekening van elk afzonderlijk vermogen bedoeld in artikel 80 van de WIBP, alsook voor elke regeling bedoeld in artikel 135, eerste lid, 2° van WIBP (zie de artikelen 22 en volgende van het [KB jaarrekening](#)).

C.1.3. Verantwoordelijkheid van de IBP

De raad van bestuur van de IBP is verantwoordelijk voor het opstellen van de periodieke staten in overeenstemming met de toepasselijke wetgeving en de geldende richtlijnen van de FSMA, alsook voor de organisatie van een systeem van interne controle dat een redelijke mate van zekerheid verschaft over de betrouwbaarheid van het financiële verslaggevingsproces.

Op basis van artikel 58 van het KB Jaarrekening moet de raad van bestuur in zijn jaarverslag verklaren dat de jaarrekening een getrouw beeld weergeeft van de evolutie van de activiteiten en van de financiële situatie van de IBP. Dit jaarverslag wordt jaarlijks tegelijk met de jaarrekening gerapporteerd aan de FSMA¹².

C.1.4. Doel van de bevestiging door de erkende commissaris

De erkende commissaris brengt aan de FSMA verslag uit over de resultaten van zijn controle van de periodieke staten die de IBP aan het einde van het boekjaar aan de FSMA bezorgt.

De erkende commissaris vergewist zich ervan bij de IBP of de jaarrekening waarop hij zich heeft gebaseerd in het kader van zijn werkzaamheden wel degelijk overeenstemt met de jaarrekening die de IBP aan de FSMA heeft bezorgd.

---

¹² Artikel 57 KB jaarrekening.

De erkende commissaris deelt de resultaten van zijn controle mee aan de FSMA waarbij hij:

- verklaart dat de periodieke staten per einde boekjaar al dan niet in alle materieel belangrijke opzichten werden opgesteld volgens de toepasselijke wetgevingen en de geldende richtlijnen van de FSMA;
- verklaart dat de periodieke staten, voor wat de boekhoudkundige gegevens betreft, per einde boekjaar, al dan niet in alle materieel belangrijke opzichten in overeenstemming zijn met de boekhouding en de inventarissen, inzake:
  - volledigheid, dit is alle gegevens bevatten uit de boekhouding en de inventarissen op basis waarvan de periodieke staten worden opgesteld, en
  - juistheid, dit is de gegevens uit de boekhouding en de inventarissen op basis waarvan de periodieke staten worden opgesteld, correct weergeven;
- verklaart dat de periodieke staten per einde boekjaar al dan niet werden opgesteld met toepassing van de wettelijke boeking- en waarderingsregels voor de opstelling van de jaarrekening.

C.1.5. Toelichting bij de verklaring door de erkende commissaris

De FSMA verwacht dat de erkende commissaris een volkomen controle¹³ uitoefent van de periodieke staten die de IBP aan de FSMA bezorgt aan het einde van het boekjaar. Deze controle moet de erkende commissaris in staat stellen om de bovengenoemde verklaringen tot uitdrukking te brengen.

De opdracht van de erkende commissaris inzake de controle van de periodieke staten bestaat ten minste uit:

- 1) het verkrijgen van voldoende kennis van de IBP en haar omgeving en nagaan of:
  - de pensioentoezegging(en) die de IBP beheert werd(en) gewijzigd;
  - de bijdragende onderneming(en) verschil(t)(len) van het vorige boekjaar;
  - de basisdocumenten van de IBP werden gewijzigd, zoals de statuten, beheerovereenkomst, verklaring inzake de beleggingsbeginselen, financieringsplan, ...;
  - er een grote verschuiving heeft plaatsgevonden in het aantal actieve aangeslotenen, slapers¹⁴ of rentegenieters;
  - ...
- 2) het nagaan of de bepalingen van het KB Jaarrekening, alsook de Circulaire FSMA_2014_14 van 15 december 2014 betreffende de jaarrekening van de IBP's en de Circulaire rapportering, voor de opstelling van de periodieke staten zijn nageleefd;

---

¹³ Zie de van toepassing zijnde Internationale Controlestandaarden.

¹⁴ Slapers zijn de gewezen werknemers die nog steeds actuele of uitgestelde rechten genieten overeenkomstig het pensioenreglement of de pensioenovereenkomst.

3) de controle:

- van de naleving van de regels over de afzonderlijke vermogens en de wettelijke pensioenregelingen (artikelen 22 e.v. van het KB jaarrekening);
- of alle periodieke staten effectief werden ingevuld en gerapporteerd door de IBP;
- of de gegevens opgenomen in de periodieke staten, die rechtstreeks voortvloeien uit de jaarrekening, in alle materieel belangrijke opzichten in overeenstemming zijn met de jaarrekening (bijvoorbeeld of de financiële informatie opgenomen in de statistieken overeenstemt met de jaarrekening);
- of de bepalingen van het KB jaarrekening worden nageleefd met betrekking tot de vaststelling van de affectatiewaarde;
- of de bepalingen van het KB jaarrekening worden nageleefd met betrekking tot de pensioenregelingen die genieten van een vrijstelling inzake de technische voorzieningen;
- of de bijlagen bij de jaarrekening en/of de bijlagen bij de Circulaire rapportering alle vereiste informatie bevatten, zoals het detail van de berekening van de solvabiliteitsmarge, de beschrijving van de regels die gebruikt worden voor de waardering van de inventaris en van de technische voorzieningen. De erkende commissaris kijkt de coherentie van de waarderingsregels over de boekjaren heen na;
- of de samenvattende opgave van de dekkingswaarden in overeenstemming is met artikel 27 van het KB WIBP. Meer bepaald kijkt de erkende commissaris na dat, wat de nog te ontvangen bijdragen betreft, de datum van opeisbaarheid niet meer dan één maand verstreken is en dat de bijdragen ten laatste op 31 januari volgend op de afsluiting van de jaarrekening gestort werden aan de IBP;
- of de samenvattende opgave van de dekkingswaarden in overeenstemming is met artikel 23 van het KB WIBP.

De erkende commissaris vervolledigt het voorgaande indien noodzakelijk op basis van zijn professionele beoordeling.

Ongeacht of deze al dan niet een impact hebben op het eindoordeel van de erkende commissaris over de periodieke staten van de IBP, verwacht de FSMA dat de erkende commissaris alle bevindingen die hij doet over de door de IBP gerapporteerde periodieke staten en die naar het oordeel van de commissaris relevant kunnen zijn in het kader van het prudentieel toezicht dat door de FSMA wordt uitgeoefend, meedeelt in zijn verslag (zie hoofdstuk C.3.2. van deze circulaire in verband met de financiële structuur van de IBP).

C.2. Certificeren van de technische voorzieningen

C.2.1. Toepasselijke wettelijke bepalingen

- Artikel 108, eerste lid, 2° van de WIBP:
"certificeert hij [*de erkende commissaris*] de technische voorzieningen";
- Artikel 89 van de WIBP;
- Hoofdstuk IV "Technische voorzieningen" van het KB WIBP;
- Artikelen 41 en 42 van het KB Jaarrekening.

C.2.2. Toelichting bij de certificering

De erkende commissaris verklaart dat de technische voorzieningen van de IBP in alle (materieel) belangrijke opzichten voldoen aan de eisen van voorzichtigheid, oprechtheid en goede trouw, zoals omschreven in artikel 41 van het KB Jaarrekening.

De FSMA is van oordeel dat de werkzaamheden van de erkende commissaris voor de certificering van de technische voorzieningen minimaal onderstaande stappen moet bevatten:

- inzicht verwerven in de pensioentoezegging(en) die door de IBP word(en) beheerd, de mogelijke risico's die hiermee gepaard gaan en de interne beheersingsmaatregelen rond deze pensioentoezegging(en).

Daarbij zijn onder meer de volgende controles belangrijk:

- analyse van de juridische documenten ter zake (vb. pensioenreglement, CAO,...);
  - nagaan of alle pensioentoezeggingen zijn opgenomen in het financieringsplan en in aanmerking worden genomen bij de berekening van de technische voorzieningen;
  - nagaan of de classificatie van de pensioentoezegging(en) correct is: er zijn immers verschillende regels van toepassing op pensioentoezeggingen van het type vaste bijdragen (ook *Defined Contribution* of DC-plannen genoemd), pensioentoezeggingen van het type vaste prestaties (ook *Defined Benefits* of DB-plannen genoemd) en *cash balance*-plannen;
  - nagaan of de IBP een wijziging van de pensioentoezegging tijdens het boekjaar op een correcte wijze heeft opgevangen en alle toepasselijke documenten en interne beheersingsmaatregelen hieraan werden aangepast;
  - nagaan wat de oorzaak is van grote schommelingen in de technische voorzieningen t.o.v. het vorige boekjaar;
  - ...;
- nazicht van de adviezen en de verslagen van de aangewezen actuaris van de IBP en de wijze waarop de IBP en de aangewezen actuaris samenwerken, o.a.:
    - tijdige communicatie van de IBP aan de aangewezen actuaris van wijzigingen aan de pensioentoezegging;
    - de beoordeling door de IBP van de werkzaamheden van de aangewezen actuaris;
    - ...;

- nagaan van de kwaliteit van de basisgegevens die gebruikt worden in de berekening van de technische voorzieningen. Het betreft de basisgegevens van zowel de actieve aangeslotenen, de slapers als de rentegenieters. Hierbij moet aandacht worden besteed aan de redelijke waarschijnlijkheid van de basisgegevens en het testen van de gegevensoverdracht van de bijdragende onderneming naar de IBP en/of naar de persoon die de technische voorzieningen berekent. Van de erkende commissaris kan worden verwacht dat hij door middel van analytische procedures nagaat dat de basisgegevens die door de bijdragende onderneming worden verstrekt geen belangrijke inconsistenties vertonen, zoals bijvoorbeeld ongewone evoluties van aantallen en bedragen, wijzigingen van data, geslacht en burgerlijke staat,... Verder moet de erkende commissaris ook nagaan welke procedures de IBP zelf volgt om de kwaliteit en de correctheid van de basisgegevens te garanderen;
- de technische voorzieningen worden berekend op basis van een aantal actuariële veronderstellingen (financiële en demografische) die worden beschreven in het financieringsplan. Het is van belang om de onderbouwing en de consistentie van deze gehanteerde veronderstellingen te beoordelen en na te gaan of de berekening van de technische voorzieningen inderdaad gebeurt overeenkomstig de technische basissen en methoden vastgesteld in het financieringsplan;
- zich uitspreken over de berekening van de technische voorzieningen.

De erkende commissaris vervolledigt het voorgaande indien noodzakelijk op basis van zijn professionele beoordeling.

De praktische uitwerking van een werkprogramma dat aangepast is aan de specifieke situatie van de gecontroleerde IBP, wordt overgelaten aan de beroepsbeoefenaars zelf.

C.2.3. Aangewezen actuaris van de IBP

Op basis van de norm ISA 500¹⁵ kan de erkende commissaris, in het kader van zijn oordeelvorming over de technische voorzieningen, gebruik maken van de werkzaamheden en technische expertise van de door de IBP aangewezen actuaris, weerspiegeld in diens verslagen en adviezen. Meer bepaald de beoordeling door de aangewezen actuaris van de hypothesen en methoden die door de IBP gebruikt worden voor de berekening van de technische voorzieningen en van de hiervoor gebruikte bronnen.

De mate waarin de aangewezen actuaris onafhankelijk kan werken ten opzichte van de IBP en zijn graad van deskundigheid, zijn bepalende factoren voor de erkende commissaris om al dan niet gebruik te maken van diens werkzaamheden. Immers, alvorens de erkende commissaris gebruik kan maken van de werkzaamheden en technische expertise van de aangewezen actuaris, moet hij overeenkomstig voormelde de norm ISA 500:

- de competentie, capaciteiten en objectiviteit van de aangewezen actuaris evalueren;
- inzicht verwerven in het werk van de aangewezen actuaris;
- evalueren in welke mate het werk van de aangewezen actuaris geschikt is als controle-informatie.

---

¹⁵ De aangewezen actuaris kan in dit kader beschouwd worden als “een door het management ingeschakelde deskundige”.

De circulaire betreffende de opdracht van de aangewezen actuaris¹⁶ gaat dieper in op de rol en verantwoordelijkheden van de aangewezen actuaris, zijn plaats in de werking van de IBP en benadrukt de onafhankelijkheid en objectiviteit die de aangewezen actuaris aan de dag moet leggen bij de uitoefening van zijn taken. Bovendien wijst de circulaire op het belang van een goede documentatie van de werkzaamheden van de aangewezen actuaris en bepaalt om deze reden de minimale inhoud van de adviezen en verslagen die hij moet opstellen. Op deze wijze beoogt voormelde circulaire de erkende commissaris meer comfort te bieden in geval hij bij de uitoefening van zijn toezichtsactiviteit gebruik wenst te maken van de informatie verschaft door de aangewezen actuaris.

C.2.4. Mededeling van de bevindingen

Ongeacht of deze al dan niet een impact hebben op het eindoordeel van de erkende commissaris over de technische voorzieningen van de IBP, verwacht de FSMA dat de erkende commissaris alle bevindingen die hij doet over de door de IBP gerapporteerde technische voorzieningen en die naar het oordeel van de commissaris relevant kunnen zijn in het kader van het prudentieel toezicht dat door de FSMA wordt uitgeoefend, meedeelt in zijn verslag (zie hoofdstuk C.3.2. van deze circulaire in verband met de financiële structuur van de IBP).

---

¹⁶ Op het ogenblik van het opstellen van deze circulaire, bevindt de circulaire betreffende de opdracht van de aangewezen actuaris zich nog in een ontwerpfase.

C.3. Verslaggeving over de organisatie, interne controle, werkzaamheden en financiële structuur van de IBP

C.3.1. Toepasselijke wettelijke bepalingen

Artikel 108, eerste lid, 1° van de WIBP:

"vergewist hij [*de erkende commissaris*] zich ervan dat de instelling voor bedrijfspensioenvoorziening de passende maatregelen heeft getroffen voor de administratieve en boekhoudkundige organisatie en de interne controle tot naleving van de wetten, besluiten en reglementen over het wettelijk statuut van de instellingen voor bedrijfspensioenvoorziening"

Artikel 108, eerste lid, 4° van de WIBP:

"brengt hij [*de erkende commissaris*] bij de FSMA periodiek verslag uit of, op haar verzoek, bijzonder verslag uit over de organisatie, de werkzaamheden en de financiële structuur van de instelling voor bedrijfspensioenvoorziening"

C.3.2. Verslaggeving over de organisatie en de interne controle van de IBP

C.3.2.1. De begrippen "organisatie" en "interne controle"

Overeenkomstig artikel 77 van de WIBP moet elke IBP beschikken over een aan haar werkzaamheden aangepaste beleidsstructuur, administratieve en boekhoudkundige organisatie en interne controle. Die structuur, organisatie en interne controle moeten haar toelaten om de voorgenomen verrichtingen en, in het bijzonder, het financieringsplan bedoeld in artikel 86 van de WIBP, uit te voeren.

De vereisten opgelegd door artikel 77 van de WIBP worden verder uitgewerkt in de Circulaire deugdelijk bestuur, waarin de FSMA haar verwachtingen toelicht met betrekking tot de elf principes inzake het deugdelijk bestuur van IBP's.

Voormelde circulaire definieert de interne controle als het geheel van maatregelen dat nodig is om te verzekeren dat:

- de bedrijfsvoering geordend en voorzichtig verloopt;
- de ingezette middelen economisch en efficiënt gebruikt worden;
- de risico's voldoende gekend zijn en afdoende beheerst worden ter bescherming van het vermogen;
- de technische en financiële informatie en de beheersinformatie integer en betrouwbaar is;
- het wettelijk en reglementair kader alsmede de beleidslijnen en interne voorschriften van de IBP nageleefd worden.

De interne controle heeft betrekking op de operationele en administratieve basisprocedures van de IBP. De IBP moet de nodige middelen inzetten opdat de voornoemde doelstellingen met redelijke zekerheid kunnen worden bereikt.

De voornaamste interne controlemaatregelen die de IBP moet treffen, worden nader gepreciseerd in de voormelde Circulaire deugdelijk bestuur, alsook in de in bijlage bij deze circulaire gevoegde 'nota

over de prudentiële verwachtingen van de FSMA inzake het deugdelijk bestuur van IBP's'. Deze documenten kunnen als leidraad worden gebruikt door de erkende commissaris bij de uitoefening van zijn opdracht.

C.3.2.2. Verantwoordelijkheid van de IBP

Op basis van artikel 22 van de WIBP behoort het uitwerken en opvolgen van een goede interne organisatie en van interne controlemaatregelen tot het takenpakket van de operationele organen. De operationele organen van een IBP zijn deze die met haar bestuur belast zijn: ze bestaan uit de raad van bestuur en, in voorkomend geval, de andere operationele organen.

De verantwoordelijkheid voor een passend systeem van interne controle ligt bij de raad van bestuur: de raad van bestuur gaat in het kader van zijn toezichtstaak geregeld na of de IBP over een passende interne controle beschikt.

Het opzetten van de interne controlemaatregelen zelf kan gebeuren door de raad van bestuur, maar het is ook mogelijk dat een ander operationeel orgaan hiermee wordt belast. Dit operationeel orgaan moet de interne controlemaatregelen dan jaarlijks beoordelen en de raad van bestuur hierover inlichten. De notulen van de raad van bestuur en het bevoegde operationeel orgaan moeten melding maken van de beraadslagingen over de staat van het intern controlesysteem en de beoordeling ervan.

C.3.2.3. Het hoofdstuk "deugdelijk bestuur van de IBP" in de P40-rapportering

Om de FSMA en de erkende commissaris toe te laten zich een beeld te vormen van de organisatiestructuur van de IBP en de wijze waarop de IBP tegemoet komt aan de elf principes van de Circulaire deugdelijk bestuur, werd een hoofdstuk "deugdelijk bestuur van de IBP" uitgewerkt in de P40-rapportering.

De raad van bestuur van de IBP draagt de verantwoordelijkheid voor het invullen en de inhoud van deze rapportering. Ze moet jaarlijks worden geactualiseerd en worden overgemaakt aan de FSMA volgens de modaliteiten en binnen de termijnen bepaald in de Circulaire Rapportering.

C.3.2.4. Opdracht van de erkende commissaris

De opdracht van de erkende commissaris bestaat erin zich ervan te vergewissen dat de IBP de passende maatregelen heeft getroffen voor haar organisatie en interne controle en om hierover verslag uit te brengen bij de FSMA.

De FSMA verwacht dat de erkende commissaris in zijn verslag zijn bevindingen gedaan in het kader van deze opdracht meedeelt die naar zijn oordeel relevant kunnen zijn voor het prudentieel toezicht dat door de FSMA wordt uitgeoefend.

In het kader van deze opdracht beoordeelt de commissaris de organisatiestructuur van de IBP, het geheel van de interne controlemaatregelen die de IBP heeft uitgewerkt om een redelijke mate van zekerheid te verschaffen over de betrouwbaarheid van de financiële en prudentiële verslaggeving en van het geheel van de interne controlemaatregelen gericht op de beheersing van de risico's verbonden aan de operationele activiteiten:

- *organisatie van de IBP*

De erkende commissaris vergewist zich ervan dat de IBP over een aan haar werkzaamheden aangepaste beleidsstructuur en administratieve en boekhoudkundige organisatie beschikt, die haar toelaten de voorgenomen verrichtingen en, in het bijzonder, het financieringsplan uit te voeren.

- *interne controlemaatregelen voor de betrouwbaarheid van de financiële en prudentiële verslaggeving*

Deze beoordeling volgt, minstens ten dele, uit de privaatrechtelijke opdracht. In het kader van die opdracht moet de erkende commissaris immers voldoende kennis verkrijgen van de IBP en haar omgeving, met inbegrip van de maatregelen van interne controle, om de aard en omvang van het risico van een afwijking van materieel belang in de financiële staten te kunnen onderkennen en in te schatten en om zijn controlewerkzaamheden te kunnen opzetten en uitvoeren. Deze kennis gebruikt de erkende commissaris in het kader van zijn publiekrechtelijke opdracht tot beoordeling van de interne controlemaatregelen van de IBP, in het bijzonder voor de maatregelen van interne controle om de betrouwbaarheid van de financiële verslaggeving te verhogen.

Ook in het kader van de verslaggeving over de periodieke staten (zie hoofdstuk C.1.) moet de erkende commissaris voldoende kennis verwerven over de maatregelen van interne controle voor de betrouwbaarheid van de financiële en prudentiële verslaggeving.

- *interne controlemaatregelen gericht op de beheersing van de operationele activiteiten*

De erkende commissaris beoordeelt of de interne controlemaatregelen hun doel bereiken.

De controleopdracht slaat ook op de compliancefunctie als onderdeel van een aangepaste organisatie, maar de opdracht omvat niet het nagaan of de IBP alle wetgevingen naleeft. De erkende commissaris gaat wel na of de raad van bestuur, in het kader van de beoordeling van de interne controle, op afdoende wijze aandacht heeft besteed aan het aangepaste karakter van de interne controle met het oog op de naleving van het geheel van de toepasselijke wettelijke regels en in het bijzonder met betrekking tot het wettelijk statuut.

De erkende commissaris moet bijzondere aandacht schenken aan:

- de interne controlemaatregelen die de IBP heeft genomen met betrekking tot de uitbestede taken. Daarbij moet de erkende commissaris het globale beeld van de werking van de IBP bekijken en bijzondere aandacht schenken aan de wijze waarop de IBP haar uitbestede activiteiten opvolgt en beoordeelt;
- de interne controleprocedures m.b.t. de informatiestromen tussen de verschillende partijen die tussenkomen in de werking van de IBP;
- de interne controleprocedures inzake continuïteit die ertoe leiden dat de IBP haar verplichtingen kan blijven nakomen wanneer er zich een ernstige en niet-geplande onderbreking van haar activiteiten voordoet.

Uitgaande van het referentiekader dat in bijlage bij deze circulaire is gevoegd, kan de erkende commissaris zich voor de uitoefening van zijn opdracht onder meer baseren op een kritische beoordeling van het verslag van de interne auditor en de compliance officer en van het hoofdstuk "deugdelijk bestuur van de IBP" in de P40-rapportering en de documentatie waarop dit document is

gebaseerd. De FSMA verwacht dat de erkende commissaris deze documenten kritisch analyseert en aangeeft of ze geen onmiskenbare inconsistenties vertonen met de informatie waarover hij beschikt. De erkende commissaris moet alle bevindingen gedaan in het kader van deze opdracht, die naar zijn oordeel relevant kunnen zijn voor het prudentieel toezicht dat door de FSMA wordt uitgeoefend, vermelden in zijn verslag aan de FSMA.

De FSMA verwacht dat de erkende commissaris in dit kader minstens de volgende procedures uitvoert:

- het verkrijgen van voldoende kennis van de IBP en haar omgeving;
- het onderzoek van de interne controle zoals beschreven in de Internationale Controlestandaarden;
- de actualisering van de kennis van de openbare controleregeling;
- het nazicht van de notulen van de raad van bestuur;
- het nazicht van de verslagen van de interne auditor en de compliance officer;
- het onderzoek van het hoofdstuk "deugdelijk bestuur van de IBP" in de P40-rapportering in het licht van de kennis verworven in het kader van zijn opdracht;
- het nazicht van de documentatie ter ondersteuning van het hoofdstuk "deugdelijk bestuur van de IBP" in de P40-rapportering;
- het inwinnen en evalueren van de inlichtingen die betrekking hebben op artikel 77 van de WIBP bij de raad van bestuur (desgevallend door de relevant geachte vergaderingen van de raad van bestuur bij te wonen).

De erkende commissaris vervolledigt het voorgaande indien noodzakelijk op basis van zijn professionele beoordeling.

De erkende commissaris neemt in zijn verslag al zijn bevindingen op over de organisatie en de interne controlemaatregelen die de IBP heeft getroffen en die naar zijn oordeel relevant kunnen zijn in het kader van het prudentieel toezicht dat door de FSMA wordt uitgeoefend. Dit betekent dat de erkende commissaris in zijn verslag onder meer alle bevindingen opneemt ten aanzien van het hoofdstuk "deugdelijk bestuur van de IBP's" in de P40-rapportering, zoals bijvoorbeeld:

- volledigheid en reikwijdte van het hoofdstuk "deugdelijk bestuur van de IBP" in de P40-rapportering;
- de wijze waarop het hoofdstuk "deugdelijk bestuur van de IBP" in de P40-rapportering werd opgesteld en goedgekeurd door de raad van bestuur van de IBP;
- de door de IBP gehanteerde methodiek ter beoordeling van de interne controle met inbegrip van de manier waarop de methodiek is onderbouwd en wordt toegepast;
- de verschillen tussen de informatie waarover de erkende commissaris beschikt en de gegevens in het hoofdstuk "deugdelijk bestuur van de IBP's" in de P40-rapportering;
- de tekortkomingen en leemtes in het interne controlesysteem die relevant zijn voor het toezicht en voor de financiële verslaggeving;
- andere punten die de erkende commissaris nuttig acht.

In voorkomend geval vermeldt de erkende commissaris in zijn verslag zijn bevindingen m.b.t de gevolgen die de IBP geeft aan de opmerkingen die haar door de FSMA zijn overgemaakt, bijvoorbeeld naar aanleiding van een diepgaande analyse of van een inspectie (zie hoofdstuk E.3.).

C.3.3. Verslaggeving over de werkzaamheden en de financiële structuur van de IBP

Op basis van artikel 108, eerste lid, 4° van de WIBP verwacht de FSMA dat de erkende commissaris in zijn verslag zijn bevindingen meedeelt met betrekking tot de werkzaamheden en de financiële structuur van de IBP, die naar het oordeel van de commissaris relevant kunnen zijn in het kader van het prudentieel toezicht dat door de FSMA wordt uitgeoefend en die aan het licht zijn gekomen:

- in het kader van de controle van de periodieke staten en de technische voorzieningen van de IBP, ongeacht of deze bevindingen al dan niet een impact hebben op het eindoordeel van de erkende commissaris over de periodieke staten en de technische voorzieningen van de IBP;
- naar aanleiding van een kritische analyse van de financiële¹⁷ informatie in de P40-rapportering : de erkende commissaris duidt aan welke informatie in de P40-rapportering inconsistenties vertoont met de overige informatie waarover de commissaris beschikt, voor zover dit naar zijn oordeel relevant kan zijn in het kader van het prudentieel toezicht dat door de FSMA wordt uitgeoefend.

De erkende commissaris moet onder meer de volgende elementen bekijken:

- de medewerking door de IBP, meer bepaald of de erkende commissaris tijdig alle informatie en documenten heeft ontvangen die hij nodig heeft voor zijn werkzaamheden;
- de gebeurtenissen van het afgelopen boekjaar die een belangrijke invloed hebben gehad op de financiering en/of provisionering van de IBP:
  - wijziging van het pensioenreglement;
  - wijziging van het financieringsplan;
  - overdrachten van reserves ten gevolge van de toetreding van een nieuwe bijdragende onderneming of het verlaten van de IBP door een bijdragende onderneming;
  - een grote verschuiving in het aantal actieve aangeslotenen, slapers of rentegenieters (bijvoorbeeld ten gevolge van een herstructurering van een bijdragende onderneming);
  - andere wettelijke, economische of demografische wijzigingen;
  - het aanvangen van een grensoverschrijdende activiteit;
- belangrijke gebeurtenissen na de afsluiting van het boekjaar;
- de van toepassing zijnde pensioenregelingen en de classificatie van de regelingen;
- de graad van solidariteit tussen de bijdragende ondernemingen;
- de grensoverschrijdende activiteiten;

---

¹⁷ Met uitzondering van het hoofdstuk "deugdelijk bestuur", waarvan de analyse besproken wordt in hoofdstuk C.3.2.3. van deze circulaire.

- de beleggingen, de technische voorzieningen en de financiering ervan:
  - de coherentie tussen het financieringsplan, de verklaring inzake de beleggingsbeginselen en de beleggingen;
  - de uitvoering van het beleggingsbeleid (naleving van de SIP, artikelen 84, 85 en 91 van de WIBP, artikel 27 van het KB WIBP, ...);
  - de beheersing van de risico's door de IBP;
  - de dekkingswaarden en de permanente inventaris van de dekkingswaarden;
  - de andere activa;
  - het gebruik van afgeleide instrumenten;
  - de financiering van de IBP overeenkomstig het financieringsplan;
  - de financiële toestand van de IBP;
  - de naleving van de herstelplannen en saneringsplannen;
  - de storting van de bijdragen;
  - de vrijstellingen;
  - de solvabiliteitsmarge;
  - de continuïteitstoets;
  - de ALM studie;
  - de kortetermijnvoorziening (KTV) en langetermijnvoorziening (LTV);
  - de herverzekeringsovereenkomsten;
  - de coherentie van de methoden en de grondslagen van de berekening van de technische voorzieningen over de boekjaren heen, alsook nagaan of eventuele wijzigingen in de methoden en grondslagen voldoende gerechtvaardigd worden (artikel 16 KB WIBP);
  - het verslag en/of het advies van de aangewezen actuaaris;
- de boekhouding:
  - de balansrubrieken die een belangrijke evolutie hebben gekend t.o.v. het vorige boekjaar of die een bijzondere toelichting vereisen;
  - rubrieken van de resultatenrekening die een belangrijke evolutie hebben gekend t.o.v. het vorige boekjaar of die een bijzondere toelichting vereisen;
  - rubrieken buitenbalanstelling die een belangrijke evolutie hebben gekend t.o.v. het vorige boekjaar of die een bijzondere toelichting vereisen;
  - de afzonderlijke vermogens;
  - de waarderingsregels en -methoden, inzonderheid in verband met illiquide activa;
- het verslag van de compliance officer met betrekking tot de financiële verslaggeving;
- het verslag van de interne auditor met betrekking tot de financiële verslaggeving;
- bij de ontbinding en vereffening van de IBP: opvolging van wat er gebeurt met een tekort of een batig vereffeningssaldo;
- andere punten die de erkende commissaris relevant acht.

D. Verslaggeving aan de FSMA

D.1. Te verstrekken informatie bij de aanvang van het mandaat

Bij de aanvang van het mandaat van de erkende commissaris bij de IBP wordt de volgende informatie verstrekt aan de FSMA:

- de naam van de erkende commissaris of van de erkende revisorenvennootschap en diens vertegenwoordiger, de datum van goedkeuring van de aanstelling door het directiecomité van de FSMA, de datum van aanstelling door de algemene vergadering van de IBP, de boekjaren waarvoor de aanstelling is gebeurd en de datum van publicatie van de aanstelling in het Belgisch Staatsblad;
- de namen, kwalificatie en ervaring van de medewerkers die de opdracht zullen uitvoeren. Hierbij moet worden aangegeven welke actuariële kennis aanwezig is voor de certificering van de technische voorzieningen en/of een beroep wordt gedaan op externe expertise;
- de naam en contactgegevens van de persoon die verantwoordelijk is voor de kwaliteit binnen de vennootschap waartoe de erkende commissaris behoort (toepassing van ISQC 1);
- de gehanteerde materialiteitsdrempels.

Deze informatie wordt geactualiseerd indien er zich belangrijke wijzigingen voordoen.

D.2. Periodieke verslagen

Op basis van zijn privaatrechtelijke opdracht stelt de erkende commissaris jaarlijks een verslag op ter attentie van de algemene vergadering van de IBP.

Daarnaast richt de erkende commissaris jaarlijks per einde boekjaar een verslag aan de FSMA om haar in te lichten over de uitvoering van de medewerkingsopdracht aan het prudentieel toezicht.

D.2.1. Modaliteiten en termijnen

Beide verslagen worden aan de FSMA overgemaakt via eCorporate volgens de modaliteiten en binnen de termijnen bepaald in de 'Circulaire Rapportering'. Deze circulaire is beschikbaar op de website van de FSMA en wordt jaarlijks bijgewerkt.

De vastgestelde termijnen zijn uiterste data. De FSMA verwacht dan ook dat de verslagen sneller in haar bezit zullen zijn. Indien een erkende commissaris een termijn niet kan respecteren, brengt hij de FSMA hiervan tijdig op de hoogte met opgave van de reden(en).

D.2.2. Inhoud van het verslag

Het verslag dat de erkende commissaris aan de FSMA richt, bevat ten minste de volgende informatie:

- de identificatie van de IBP;
- de identificatie van de periodieke staten waarop de controle betrekking heeft;
- de verwijzing naar de toepasselijke wettelijke bepalingen in uitvoering waarvan het verslag wordt opgesteld;
- de informatie voorgeschreven door artikel 108 van de WIBP, zoals toegelicht in deze circulaire:
  - de bevestiging dat de periodieke staten volledig, juist en volgens de geldende regels zijn opgemaakt (zie hoofdstuk C.1. van deze circulaire);
  - de certificering van de technische voorzieningen (zie hoofdstuk C.2. van deze circulaire);
  - verslaggeving over de organisatie, interne controle, werkzaamheden en financiële structuur van de IBP (zie hoofdstuk C.3. van deze circulaire);
- opvolging van vroegere mededelingen in het kader van de periodieke verslaggeving of in het kader van de informatie-uitwisseling tussen de FSMA en de erkende commissarissen (zie hoofdstuk E.);
- de datum van het verslag;
- de handtekening van de erkende commissaris.

De FSMA laat het aan de beroepsbeoefenaars over om de vorm en structuur van dit verslag te bepalen.

Ter aanvulling op het verslag bezorgt de erkende commissaris aan de FSMA alle mededelingen die hij op basis van artikel 108, *in fine* van de WIBP richt aan de raad van bestuur van de IBP¹⁸;

---

¹⁸ Zie artikel 108, *in fine* van de WIBP: "*Hij bezorgt de FSMA een kopie van die mededelingen die hij aan deze leiders richt en die betrekking hebben op zaken die van belang kunnen zijn voor het toezicht dat zij uitoefent.*"

D.3. Bijzondere verslagen

D.3.1. Toepasselijke wettelijke bepalingen

Artikel 108, eerste lid, 4° van de WIBP:

"brengt hij [*de erkende commissaris*] bij de FSMA periodiek verslag uit of, op haar verzoek, bijzonder verslag uit over de organisatie, de werkzaamheden en de financiële structuur van de instelling voor bedrijfspensioenvoorziening"

D.3.2. Bijzonder verslag

Onder bijzondere verslagen moet worden verstaan:

- horizontale themaverslagen: dit zijn verslagen die de FSMA aan alle erkende commissarissen vraagt over een bepaald onderwerp;
- Individuele verslagen: dit zijn de verslagen die de FSMA aan de erkende commissaris in individuele gevallen vraagt, wanneer zich feiten of ontwikkelingen voordoen die vanuit prudentieel oogpunt een betekenisvolle weerslag hebben of kunnen hebben op de organisatie, de activiteiten en de financiële structuur van de IBP.

Wanneer de FSMA aan de erkende commissaris een bijzonder verslag vraagt, doet zij dit schriftelijk. De brief waarmee de FSMA de erkende commissaris belast met de opdracht omvat minstens volgende punten:

- de doelstelling van de opdracht;
- een beschrijving van de verantwoordelijkheid van de IBP voor het/de domein(en) van de opdracht;
- de reikwijdte van de opdracht met verwijzing naar de toepasselijke wetgeving alsmede de reglementering en circulaires van de FSMA;
- de vorm van het verslag;
- de termijn binnen dewelke het verslag aan de FSMA moet worden overgemaakt.

Vooraleer de erkende commissaris schriftelijk te belasten met een speciale opdracht, neemt de FSMA contact op met de erkende commissaris en bespreekt zij de juiste formulering ervan.

De kosten voor de opstelling van het verslag worden door de IBP gedragen. De erkende commissaris bespreekt het ereloon voor het verslag vooraf met de IBP en regelt de betaling ervan rechtsreeks met de IBP. De FSMA ontvangt een kopie van de ereloonnota.

Voor het verslag geldt de geheimhoudingsplicht zoals geregeld bij artikel 76 van de wet van 2 augustus 2002 betreffende het toezicht op de financiële sector en de financiële diensten.

E. Informatie-uitwisseling tussen de FSMA en de erkende commissarissen

De medewerking van de erkende commissarissen aan het toezicht van de FSMA past in een filosofie van informatie-uitwisseling. De informatie-uitwisseling streeft er onder andere naar een grotere synergie te ontwikkelen tussen de controlewerkzaamheden van de FSMA en deze van de erkende commissarissen. De informatie-uitwisseling kan de volgende vormen aannemen:

- E.1 Mededelingen die de erkende commissarissen op eigen initiatief aan de FSMA verrichten in het kader van de *signaalfunctie*;
- E.2 Andere mededelingen die de erkende commissarissen op eigen initiatief aan de FSMA verrichten;
- E.3 Mededelingen die de FSMA op eigen initiatief aan de erkende commissarissen richt;
- E.4 Samenwerking tussen de FSMA en de erkende commissarissen.

E.1. Mededelingen die de erkende commissarissen op eigen initiatief aan de FSMA verrichten in het kader van de signaalfunctie

E.1.1. Toepasselijke wettelijke bepalingen

Artikel 108, eerste lid, 5° van de WIBP:

"5° brengt hij [*de erkende commissaris*], in het kader van zijn opdracht bij de instelling voor bedrijfspensioenvoorziening of van een revisorale opdracht bij de bijdragende onderneming of bij een onderneming waarop de instelling voor bedrijfspensioenvoorziening in rechte of in feite controle uitoefent, op eigen initiatief verslag uit bij de FSMA, zodra [z][h]ij kennis krijgt[en] van:

- a) beslissingen, feiten of ontwikkelingen die de positie van de instelling voor bedrijfspensioenvoorziening financieel of op het vlak van haar administratieve en boekhoudkundige organisatie of van haar interne controle, op betekenisvolle wijze kunnen beïnvloeden;
- b) beslissingen of feiten die kunnen wijzen op een overtreding van de wetten, besluiten en reglementen over het wettelijk statuut van de instellingen voor bedrijfspensioenvoorziening, van de statuten, van deze wet en van de ter uitvoering ervan genomen besluiten en reglementen;
- c) andere beslissingen of feiten die kunnen leiden tot een weigering van de certificering van de jaarrekening of tot het formuleren van voorbehoud.

Tegen een erkende commissaris die ter goeder trouw informatie heeft verstrekt als bedoeld in het eerste lid, kunnen geen burgerrechtelijke, strafrechtelijke of tuchtrechtelijke vorderingen worden ingesteld, noch professionele sancties worden uitgesproken."

E.1.2. Toelichting

Deze mededelingen worden verricht in het kader van de signaalfunctie. Als medewerkers aan het toezicht, moeten de erkende commissarissen hun opdracht uitbouwen vanuit een preventieperspectief, niet enkel op korte termijn (zoals voor de certificering van de jaarrekening), maar ook op middellange en lange termijn (doelstelling van het toezicht). Om deze reden bezorgen zij

de FSMA alle informatie die relevant is en/of op grond waarvan eventueel een snel optreden van de FSMA vereist is, en waarvan zij kennis zouden hebben gekregen tijdens de uitoefening van hun opdracht.

De voornoemde wettelijke en reglementaire bepalingen schrijven expliciet voor dat de erkende commissarissen:

- een signaalfunctie moeten vervullen;
- op eigen initiatief verslag uitbrengen bij de FSMA, zodra zij iets relevants vaststellen, zonder te wachten tot hun jaarlijkse periodieke rapportering;
- bij de FSMA niet alleen verslag uitbrengen wanneer zij kennis krijgen van beslissingen, feiten of ontwikkelingen waarvan zeker is en duidelijk blijkt dat zij een weerslag zullen hebben op de financiële positie en de administratieve en boekhoudkundige organisatie van de IBP, maar ook wanneer zij kennis krijgen van beslissingen, feiten en ontwikkelingen die een relevante impact kunnen hebben op de financiële positie of de organisatie van de IBP, die kunnen wijzen op een overtreding van de statuten, de toezichtwetten en- besluiten en de ter uitvoering daarvan genomen besluiten en reglementen of die kunnen leiden tot een weigering van de certificering van de statutaire jaarrekening of tot het formuleren van voorbehoud.

Het betreft de beslissingen, feiten of ontwikkelingen m.b.t. zowel de IBP, de bijdragende onderneming(en) of andere ondernemingen waarop de IBP in rechte of in feite controle uitoefent, waarvan de erkende commissaris op de hoogte is in het kader van zijn werkzaamheden. Zo kan er bijvoorbeeld geen twijfel over bestaan dat faillissementen of ontbindingen van de bijdragende ondernemingen of herstructureringen gevolgd door grootschalige afvloeiingen van het personeel onder de aandacht van de FSMA worden gebracht.

In verband met de *wijze van mededeling* gelden volgende richtlijnen:

- de erkende commissarissen verrichten hun mededelingen spontaan hetzij schriftelijk, hetzij mondeling. Bij dringende of grote problemen verdient het aanbeveling dat zij eerst een mondelinge mededeling verrichten, onmiddellijk gevolgd door een schriftelijke bevestiging;
- de snelheid van mededeling is te verkiezen boven precisie en volledigheid;
- de erkende commissarissen verwijzen in hun mededelingen aan de FSMA expliciet naar:
  - de vastgestelde bestaande of potentiële problemen;
  - indien mogelijk, de oorzaken daarvan alsook hun gemotiveerde visie ter zake.

In de mededeling van de erkende commissaris, moeten *volgende aspecten aan bod* komen:

- mededeling van informatie die een betekenisvolle invloed heeft of kan hebben op de financiële positie. Zo kunnen bijvoorbeeld in het kader van de signaalfunctie de volgende feiten aan bod komen:
  - onmogelijkheid tot bevestiging van de periodieke staten;
  - ernstige waarderingsproblemen m.b.t. het krediet- en het tegenpartijrisico;
  - fraude die grote verliezen kan veroorzaken;
  - belangrijke geschillen;
  - aanzienlijke afkopen of overdrachten van reserves door de aangeslotenen die aanleiding kunnen geven tot een liquiditeitsprobleem;

- grote fouten in de rapportering;
  - een niet afdoend beheerd strijdig belang van vermogensrechtelijke aard in hoofde van een lid van de raad van bestuur;
  - gewichtige feiten die de continuïteit van de IBP in het gedrang kunnen brengen en die leiden tot een melding aan de raad van bestuur met toepassing van artikel 138 van het Wetboek van vennootschappen;
  - problemen met de wijze waarop de inventaris van de dekkingswaarden wordt bijgehouden;
  - andere belangrijke meldingen aan de raad van bestuur;
- mededeling van informatie die een betekenisvolle invloed heeft of kan hebben op de administratieve en boekhoudkundige organisatie en de interne controle. Zo moeten, bijvoorbeeld, in het kader van de signaalfunctie de volgende thema's aan bod komen:
    - belangrijke ontwikkelingen in het bestuur van de IBP (*internal governance*);
    - een belangrijke wijziging in de organisatie van de IBP;
    - een ernstig conflict binnen de operationele organen;
    - ernstige moeilijkheden binnen de zogenaamde transversale functies (interne auditfunctie, compliancefunctie, aangewezen actuaris, ...);
    - ernstige moeilijkheden bij het beheren van de risico's eigen aan de instelling;
    - herhaalde en aanzienlijke overschrijdingen van interne begrenzings- en beleggingslimieten;
    - een wijziging in het algemeen beleid van de IBP, met name de plotse ontwikkeling van een nieuwe activiteit (bvb. grensoverschrijdende activiteit) waarvoor passende controlemiddelen ontbreken;
    - het onverwachte vertrek van een persoon met een sleutelpositie of een andere gebeurtenis die een impact kan hebben op de continuïteit van de IBP;
    - systematische problemen met betrekking tot de toegang tot de informatie;
  - mededeling van informatie die kan wijzen op een overtreding van de statuten, de wetten en besluiten over het wettelijk statuut van de IBP's, alsook de ter uitvoering daarvan genomen besluiten en reglementen;
  - mededeling van informatie die kan leiden tot een afkeurende of onthoudende verklaring, dan wel tot een verklaring met voorbehoud en/of met toelichtende paragraaf.

E.2. Andere mededelingen die de erkende commissarissen op eigen initiatief aan de FSMA verrichten

E.2.1. Toepasselijke wettelijke bepalingen

Artikel 108, laatste lid van de WIBP:

"[...] Hij [*de erkende commissaris*] bezorgt de FSMA een kopie van die mededelingen die hij aan deze leiders richt en die betrekking hebben op zaken die van belang kunnen zijn voor het toezicht dat zij uitoefent."

E.2.2. Toelichting

In die context:

- bezorgen de erkende commissarissen aan de FSMA een kopie van of informeren zij haar over de inhoud van de belangrijkste verslagen en brieven (inzonderheid aanbevelingsbrieven) die zij aan de operationele organen van de IBP richten;
- bezorgen de erkende commissarissen aan de FSMA een kopie van eventuele bijzondere verslagen die zij met toepassing van boek IV, titel VII van het Wetboek van vennootschappen of de WIBP en de ter uitvoering daarvan genomen besluiten en reglementen opstellen.

E.3. Mededelingen die de FSMA op eigen initiatief aan de erkende commissarissen richt

- de FSMA bezorgt de erkende commissaris een kopie van de correspondentie die zij naar de IBP stuurt en die voor die erkende commissaris van belang is bij de uitoefening van zijn functie bij die IBP;
- de FSMA kan de erkende commissaris ook inlichtingen bezorgen die het resultaat zijn van haar analyses en die hem toelaten de IBP beter te situeren en zo zijn privaatrechtelijke en publiekrechtelijke opdracht beter te vervullen. De FSMA kan de erkende commissaris verzoeken haar zijn reacties mee te delen of mee te werken aan de opvolging van de opgeworpen problemen;
- de FSMA nodigt de erkende commissaris uit voor de belangrijkste besprekingen met de IBP voor zover deze relevant zijn voor de erkende commissaris of informeert hem over de inhoud en de conclusies van die besprekingen;
- de FSMA brengt er de erkende commissaris schriftelijk van op de hoogte wanneer zij bij de IBP een inspectie verricht en wat de aard is van die inspectie. Voorafgaandelijk aan de inspectie worden (via telefonisch overleg) inlichtingen ingewonnen bij de erkende commissaris over:
  - de werkzaamheden van de erkende commissaris met betrekking tot het inspectiethema, zowel wat betreft interne controle testing als substantieve testing;
  - de bevindingen van de erkende commissaris met betrekking tot het inspectiethema, zowel wat betreft interne controle testing als substantieve testing;

- een algemene appreciatie van het verloop van zijn auditwerkzaamheden (het ter beschikking zijn van alle nodige informatie om de werkzaamheden te kunnen uitvoeren, medewerking van de verschillende betrokken personen en consultants, contact met de raad van bestuur, interne auditor en compliance officer, enz);
- andere aandachtspunten waarvan de erkende commissaris de FSMA wil op de hoogte stellen, al dan niet met betrekking tot het inspectiethema.

Indien ernstige problemen worden vastgesteld, organiseert de FSMA een vergadering met de erkende commissaris vóór de laatste hand wordt gelegd aan het inspectieverslag. In dat geval bezorgt de FSMA de erkende commissaris vooraf de lijst met haar herstelmaatregelen, aanbevelingen en aandachtspunten. De FSMA bezorgt de erkende commissaris een kopie van het afgewerkte inspectieverslag waarin ook de conclusies zijn verwerkt van het onderhoud met de raad van bestuur van de IBP. In beginsel zorgt de FSMA zelf voor het toezicht op de opvolging van haar herstelmaatregelen, aanbevelingen en aandachtspunten;

- de FSMA informeert de erkende commissaris over de acties en specifieke maatregelen of aanmaningen die zij ten aanzien van de IBP heeft ondernomen of wenst te ondernemen voor zover deze relevant zijn voor de erkende commissaris.

E.4. Samenwerking tussen de FSMA en de erkende commissarissen

Naast de informatie die de FSMA op eigen initiatief verstrekt aan de erkende commissarissen (zie hoofdstuk E.3.), streeft de FSMA ernaar om periodiek met iedere erkende commissaris een bilateraal gesprek te hebben.

De samenwerking tussen de erkende commissaris en de FSMA heeft tot doel de efficiëntie van het toezicht te verhogen om op die manier te komen tot een zo goed mogelijk toezicht.

Indien een erkende commissaris door de FSMA wordt uitgenodigd voor een gesprek, kunnen onder meer volgende onderwerpen aan bod komen:

- de wijze waarop de erkende commissaris zijn medewerkingsopdracht uitoefent en eventuele moeilijkheden of tekortkomingen hierin;
- overleg over een IBP waar de erkende commissaris in functie is:
  - informatie-uitwisseling omtrent de risicovolle gebieden van de IBP en de manier waarop hiermee wordt omgegaan;
  - het feit dat de IBP voor een bepaald risico afwijkt van sectorgenoten (een zogenaamde *outlier* is). De FSMA verwacht dat de erkende commissaris hiermee rekening houdt bij het plannen van de controle van de periodieke staten van de instelling en van de werkzaamheden in het kader van de medewerkingsopdracht;
  - belangrijke beoordelingen die de erkende commissaris heeft gemaakt bij het uitvoeren van zijn werkzaamheden;
  - eventuele belangrijke moeilijkheden die de erkende commissaris heeft vastgesteld bij het uitvoeren van zijn werkzaamheden;

- eventuele belangrijke tekortkomingen in de interne controle van de instelling die de erkende commissaris heeft vastgesteld, waaraan niet werd verholpen;
- andere punten die van belang zijn voor de FSMA en/of de erkende commissaris.

Het periodiek overleg tussen de erkende commissaris en de FSMA komt niet in de plaats van de signaalfunctie van de erkende commissaris (zie hoofdstuk E.1.), de mededelingen van de erkende commissaris aan de FSMA in het kader van de toezichtwetten (zie hoofdstuk E.2.) en de mededelingen van de FSMA aan de erkende commissaris (zie hoofdstuk E.3.).

Formele notulen van het periodiek overleg worden opgesteld door de FSMA, tenzij dit niet noodzakelijk wordt geacht door de erkende commissaris en de FSMA. De notulen worden door de erkende commissaris goedgekeurd.

De Voorzitter,

Jean-Paul SERVAIS

Bijlage: [FSMA 2015 05-1 / Referentiekader voor de medewerkingsopdracht van de erkende commissarissen bij de instellingen voor bedrijfspensioenvoorziening.](#)